

Program:

Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Weihnachtsoratorium

pro sóla, smíšený sbor a orchestr, BWV 248

kantáty I. a III.

I. Jauchzet, frohlocket | kantáta na 1. den

Vánoční

1. Jauchzet, frohlocket (sbor)
2. Es begab sich aber zu der Zeit (recitativ Evangelista)
3. Nun wird mein liebster Bräutigam (recitativ Alt)
4. Bereite dich Zion (árie Alt)
5. Wie soll ich dich empfangen (chorál)
6. Und sie gebar (recitativ Evangelista)
7. Er ist auf Erden kommen (chorál a recitativ Bas)
8. Grosser Herr, o starker König (árie Bas)
9. Ach mein herzliebes Jesulein (chorál)

Adagio | z dvojkoncertu c moll pro hoboj a housle,

BWV 1060R

III. Herrscher des Himmels, erhöre das Lallen | kantáta na 3. den Vánoční

1. Herrscher des Himmels, erhöre das Lallen (sbor)
2. Und da die Engel (recitativ Evangelista)
3. Lasset uns nun gehen gen Bethlehem (sbor)
4. Er hat sein Volk getröst (recitativ Bas)
5. Dies hat er alles uns getan (chorál)
6. Herr, dein Mitleid (duet Soprán, Bas)
7. Und sie kamen eilend (recitativ Evangelista)
8. Schliesse, mein Herze, dies selige Wunder (árie Alt)
9. Ja, ja, mein Herz soll es bewahren (recitativ Alt)
10. Ich will dich mit Fleiss bewahren (chorál)
11. Und die Hirten kehrten wieder um (recitativ Evangelista)
12. Seid froh dieweil (chorál)
13. Herrscher des Himmels, erhöre das Lallen (sbor)

účinkují:

Eva Benett – soprán

Markéta Cukrová – alt

Matúš Šimko – tenor, evangelista

Michal Marhold – bas

Linda Sítková – varhany

Komorní sbor a orchestr **Bach-Collegia Praha**

Jiří Mátl – dirigent

Vánoční oratorium (*Weihnachtsoratorium*) BWV 248, je jedno z nejznámějších a nejhranějších vokálně-instrumentálních děl Johanna Sebastiana Bacha. Jedná se o soubor šesti kantát, který vznikl v roce 1734 v Lipsku. Na rozdíl od většiny Bachových děl není o datu jeho prvního provedení pochyb, neboť partitura i tištěné libreto obsahují informaci, že byl určen pro svátky vánoční v období 1734–35. Z toho lze usuzovat, že partitura vznikala v bezprostředně předcházejících měsících, a především v adventním čase, kdy se v Lipsku kantáty nehrály, takže měl Bach více volného času. Ačkoli sám autor označil celé dílo jako oratorium, nebylo zamýšlené k provedení najednou (na rozdíl od jiných velkých oratorií jako Matoušovy či Janovy pašije), ale každá z šesti kantát byla určena pro jeden sváteční den vánočního období: kantáta I. *Jauchzet, frohlocket, auf, preiset die Tage* na 25. prosince (Boží hod vánoční) – narození Ježíše, kantáta II. *Und es waren Hirten in derselben Gegend* na 26. prosince – zvěstování pastýřům, kantáta III. *Herrscher des Himmels, erhöre das Lallen* na 27. prosince – klanění pastýřů, kantáta IV. *Fallt mit Danken, fallt mit Loben* na 1. ledna (Nový rok) – obřezání a pojmenování Páně, kantáta V. *Ehre sei dir, Gott, gesungen* na první neděli po Novém roce – cesta mudrců a kantáta VI. *Herr, wenn die stolzen Feinde schnauben* na Zjevení Páně – klanění mudrců. Provádění oratoria vcelku nebo ve větších úsecích přinesla až pozdější koncertní praxe.

Bach kombinuje v kompozici oratoria tři základní zdroje: biblické vyprávění (texty Evangelii), protestanské chorály a básnické texty, složené přímo pro dané dílo. Biblické texty jsou v oratoriu od evangelistů Lukáše a Matouše, reflektují příslušná evangelijní čtení v dané dny a jsou vloženy do role evangelisty – vypravěče, který nás provádí vánočním příběhem.

Chorály z 16. a 17. století, jejichž autory jsou Paul Gerhardt, Martin Luther, Johann Rist a další, se nedrží přímé dějové linie vlastního příběhu, ale přinášejí hudební i myšlenkový most pro posluchače. Reprezentují učení křesťanské víry a symbolizují příslib vykoupení a spásy skrze narození Krista. Bachovo hudební zpracování chorálů vykazuje ohromující rozmanitost: od velkoleposti závěrečných chorálů, v některých případech s instrumentálními mezihrami, přes kombinaci chorálu s recitativem až k prostým čtyřhlasým chvalo zpěvům vedeným colla parte s nástroji. Umění čtyřhlasé chorálové harmonizace zdokonaloval Bach dlouhá léta. Chorály ve Vánočním oratoriu se svou maximální jednoduchostí a zároveň největším harmonickým účinkem patří k nejlepším v celém Bachově díle.

Hudbu sborů a árií Vánočního oratoria převzal Bach v drtivé většině ze svých dříve napsaných světských kantát, pouze s nově napsaným textem. Jedná se tedy o tzv. parodie. Můžeme říci, že s výjimkou evangelijních recitativů, chorálů, symfonie v úvodu druhé kantáty a jedné árie ze třetí kantáty jsou všechny části takto "recyklovány" ze starších Bachových děl. Hudebním zdrojem byly Bachovi zejména tyto tři kantáty: *Laßt uns sorgen, laßt uns wachen*, BWV 213 napsané k jedenáctým narozeninám Friedricha Christiana, kantáta *Tönet, ihr Pauken! Erschallet, Trompeten!* BWV 214 k narozeninám a jmeninám královny Marie Josefy Habsburské a kantáta *Preise dein Glücke, gesegnetes Sachsen*, BWV 215 k výročí zvolení Augusta III. polským králem. Jelikož světské kantáty byly psány pouze pro jednu konkrétní příležitost, bez možnosti dalšího využití, užíval jejich parodie v církevních skladbách Bach naprosto běžně, neboť tak je bylo možné hrát opakovaně. Je dokonce pravděpodobné, že tyto světské kantáty psal Bach již s úmyslem použití ve Vánočním oratoriu, neboť vznikly těsně před jeho uvedením.

Autor básnických textů árií a sborů není s jistotou známý, ale předpokládá se, že na něm Bach spolupracoval se svým dvorním libretistou Christianem Friedrichem Henricim (známým pod pseudonymem Picander), který byl rovněž autorem textů tří zmíněných světských kantát.

Orchestrace jednotlivých kantát se mírně liší. První a třetí, které dnes uslyšíme mají velké slavnostní obsazení, které měl Bach k dispozici: 3 trubky, tympány, 2 příčné flétny, 2 hoboje (+ hoboje d'amore), smyčce a continuo (violoncello, kontrabas, fagot, varhany). Tomu odpovídá i slavnostní tónina D dur.

Sbor první kantáty otevírá celé oratorium radostně a velkolepě. Po nádherně pestré předehře se sólovými tympány a trubkami zazpívá sbor *Jauchet, frohlocket! / Plesejte, jásejte! vzhůru, velebte tyto dny...* První recitativ zpívaný tenorem – evangelistou vypráví známý evangelijní příběh, jak se Marie a Josef z rozkazu císaře Augusta vydávají do Betléma, aby se nechali zapsat při sčítání lidu. Navazuje altový recitativ, který uvádí myšlenku Krista jako ženicha. Následující živá altová árie, vyzývá Sión, který je obrazem božího lidu čekajícího jako nevěsta na svého ženicha, aby se na svého vytouženého připravil. První chorál *Wie soll ich dich empfangen / Jak tě mám přivítat...* je jemně radostný a meditativní. Použitá melodie pašijového chorálu *O Haupt voll Blut und Wunden* zároveň přináší vzdálenou předzvěst Kristova utrpení. Následuje evangelistovo vyprávění o Kristově narození. Další věta propletá za doprovodu půvabné melodie hoboju linii chorálu *Er ist auf Erden kommen arm / Přišel na zemi chudý...* s basovým recitativem uvažujícím o významu Kristova příchodu na svět. To vyústí do slavné basové árie *Großer Herr, o starker König / Veký Hospodine, ó, mocný králi* s virtuózním partem první trubky. Kantáta končí chorálem *Ach mein herzliebtes Jesulein / Ach, můj nejmilejší Ježíšku* se slavnostními fanfárovými vstupy tří trubek a tympánů.

Ve třetí kantátě pokračuje vlastní příběh vánoční noci klaněním pastýřů v Betlémě. Začíná opět velkolepým sborem chválícím vládce nebes. Neutuchající radostná energie prýští z orchestrálních mezíher i jásavého sboru. Krátký vstup evangelisty uvádí živý sbor pastýřů *Lasset uns nun gehen gen Bethlehem / Pojďte nyní do Betléma*, ve kterém téměř nepřerušované osminové tóny v continuu a šestnáctinové řetězové pasáže fléten a houslí živě ilustrují pohyb pastýřů, který se zpočátku rozbíhá opačnými směry, ale pak najde společný směr. Po basovém recitativu následuje chorál, který je vděčnou odpovědí na dar Boží lásky: *Dies hat er alles uns getan / To vše pro nás učinil, aby nám projevil svou velikou lásku...* Jemný duet sopránu a basu, doprovázený malebnou dvojicí hoboju d'amore chválí Boží milosrdenství k lidem. Evangelista dále vypráví, že Maria uchovávala ve svém srdci všechna podivuhodná slova, která byla pronesena o jejím synovi. Následující Mariina árie je považována za jedinou původní árii ve vánočním oratoriu. Bach v tomto případě zřejmě nebyl spokojen s žádnou dřívější předlohou, a tak zkomponoval árii nově. Je krásným a jemným zamyšlením za doprovodu sólových houslí nad zázrakem, kterého se stala Maria součástí. V navazujícím recitativu Maria vyznává *Ano, ano, moje srdce to zachová...* Následuje odhodlaný chorál *Ich will dich mit Fleiß bewahren / Chci tě pilně uchovávat v paměti, pro tebe chci tu žít...* Evangelista dále podává zprávu o radostném návratu pastýřů a na ni navazuje energický chorál *Seid froh die weil / Radujte se této chvíle...* kantáta končí opakováním úvodního slavnostního sboru, kde opět zazní celé těleso v plné radostné síle.

Bach-Collegium Praha, z.s.

koncert č. M58

Bach Collegium Praha

Johann Sebastian Bach

Vánoční oratorium

Kostel sv. Šimona a Judy

Dušní, Praha 1

Pátek 6. prosince 2024 v 19:30